

УДК : 94 (477/44) - 052

В.П. Рекрут

З ХРОНІКИ «ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ»: ДОЛЯ ПОДОЛЯНИНА В.Д. КУЗЬМЕНКА

На основі архівних документів та наукової літератури в статті розглядається життєвий шлях подолянина В. Д. Кузьменка. Аналізується політика КП(б)У щодо діяльності споживчої кооперації та визначені основні причини, що спонукали більшовицьку владу до застосування політичних репресій проти господарських і партійно-радянських діячів під час «великого терору» (1936 – 1939).

Ключові слова: В. Д. Кузьменко, життєвий шлях, споживча кооперація, політичний терор, «буржуазно-націоналістична антирадянська організація колишніх боротьбистів».

Сучасний етап розвитку історичної науки помітно вирізняється поглибленими дослідженнями й осмисленням політичних репресій доби тоталітарного режиму в Україні. Водночас, на думку відомого науковця Валерія Васильєва, майже не дослідженими залишаються економічні процеси в Україні під час «великого терору», зумовленість політичних дій більшовицького керівництва результатами «економічного розвитку» республіки [1, с. 36].

Зазначимо, що одним із важливих секторів економіки СРСР була споживча кооперація, яка знаходилася на передових позиціях реалізації генеральної лінії ВКП(б) щодо побудови соціалізму в окремо взятій країні і стала слухняним виконавцем політичного курсу партії на «покращення» життя громадян країни. Провали більшовицької влади у здійсненні цих масштабних завдань (невиконання планів індустріалізації, зрив темпів суцільної колективізації, наявність голоду на селі та продовольчих труднощів у містах, зростаюче незадоволення широких верств населення) змусили вище політичне керівництво країни у середині 30-х років шукати причини власних поразок. У таких випадках більшовики завжди визначали «крайніх», котрим випадала участь нести тягар звинувачень і терпіти покарання. До «крайніх» потрапила й система споживчої кооперації та її керівна еліта, переважна більшість з якої стала жертвами «великого терору» й була репресована у 1936 – 1939 роках. Одним з таких кооперативних діячів був голова президії Укоопспілки 1934 – 1936 рр. подолянин Василь Денисович Кузьменко.

Аналіз сучасних досліджень проблем політичного терору 30-х років ХХ століття свідчить про те, що вітчизняні науковці опублікували значну кількість літератури, були введені в науковий обіг маловідомі архівні джерела й матеріали. За даними Є. К. Бабиць і В. В. Потоки, в роки незалежності опубліковано понад 4000 збірок офіційних документів, монографій, статей, спогадів, матеріалів конференцій тощо [2]. Варто назвати наукові праці І. Біласа, с. Білокопя, В. Васильєва, О. Бажана, р. Пирога, р. Подкура,

Ю. Шаповала, колективну монографію «Політичний терор і тероризм в Україні», регіональні дослідження з науково-документальної серії «Реабілітовані історією» тощо. Однак нині взагалі відсутнє цілісне дослідження, яке торкалося б процесів застосування політичних репресій щодо споживчої кооперації в період 30-х років ХХ століття. Крім декількох окремих публікацій М. Алімана, В. Блізняка і А. Клеви, О. Нестулі, Т. Оніпко, В. Рекрута, В. Чумаченка, висвітлення долі керівників центральної, обласних, районних спілок та звичайних кооператорів залишилося поза історичною пам'яттю [3].

У наукових розвідках, що стосуються Вінниччини, дослідники В. Васильєв, В. Воловик, А. Давидюк, К. Завальнюк, с. Калитко, П. Кравченко, О. Лошицький, І. Мазило, А. Малигін, П. Павлович, І. Паламар, р. Подкур, І. Ткаченко та ін. зібрали величезний масив фактичного матеріалу, розкрили всі механізми застосування репресій, назвали прізвища виконавців та визначили кількісні показники репресованих громадян краю. Краєзнавець І. Ткаченко у дослідженні «Сокілець... Губник. Історичні нариси краю і села» подав деякі відомості про губничанина В.Д. Кузьменка [4, с. 167–169]. Однак ці публікації не створюють цілісної картини про діяльність В. Кузьменка й не відкривають всієї глибини трагічної долі подолянина.

Тому метою даної розвідки є спроба на матеріалах кримінальної справи В. Кузьменка дослідити його трудовий шлях і визначити основні причини, що спонукали більшовицьку владу застосувати репресії проти нього.

Слід зазначити, що В.Д. Кузьменко потрапив на посаду голови правління Вукоопспілки за звичною для того часу більшовицькою схемою доручати відповідальні ділянки народного господарства тільки членам ВКП(б) з числа партійної номенклатури незалежно від їхньої

фахової підготовки й рівня освіти. На трудовому шляху Василю Денисовичу не доводилося працювати в кооперативних органах, але з жовтня 1918 р. він набув членства в ВКП(б), став вірним більшовиком-ленінцем і, за направленням партійних органів, обіймав різні відповідальні посади. Правда, на початку своєї політичної кар'єри він мав необережність протягом березня-червня 1917 р. перебувати в лавах партії соціалістів-революціонерів (боротьбистів), що в кінцевому підсумку відіграло вирішальну роль у його трагічній долі [5, арк. 200].

Василь Кузьменко народився 1897 року в с. Губник Гайсинського району Вінницької обл. у родині робітника залізниці. Здобув спеціальність слюсаря і в 1918 – 1920 роках брав активну участь у боротьбі більшовиків за встановлення радянської влади на Україні. Після демобілізації з Червоної армії приступив до роботи на Київських авіаційних ремонтних майстернях, очолив тамтешню партійну організацію і брав активну участь у створенні Київського літакобудівного заводу. З 1921 р. перейшов на профспілкову роботу, очолював профспілку металістів м. Києва, згодом керував Київською окружною профрадою, а з 1927 р. був обраний до Всеукраїнської ради професійних спілок (ВУРПС). Там очолював організаційний відділ, а потім обійняв посаду секретаря ВУРПС [6, арк. 195].

У 1927 році X партійний з'їзд обрав В. Кузьменка кандидатом у члени ЦК КП(б)У [7, с. 334], а пленум 7 – 9 квітня 1929 р. перевів з кандидатів у члени ЦК [8, с. 335]. З цього часу його політична кар'єра була тісно пов'язана з діяльністю вищих партійних органів СРСР та УРСР. Так В. Кузьменко брав участь в роботі XIV з'їзду, XV Всесоюзній партійній конференції та XVII з'їзду ВКП(б) [9, арк. 200]. Партійні форуми українських більшовиків – XI (1930), XII (1934) і XIII (1937) – обирали його членом ЦК [10, с. 336 – 339]. За короткий проміжок часу з 1930 до 1934 рр. В. Кузьменко працював на посаді заступника Наркома освіти (1930 – 1931), Наркомом комунального господарства України (1931 – 1932), головою Харківського облвиконкому, з березня 1933 р. по лютий 1934 р. обіймав посаду заступника Наркома робітничо-селянської інспекції (РСІ) [11, арк. 195]. Під час голодомору виконував завдання ЦК ВКП(б) щодо заготівель хліба [12, арк. 17 – 20]. Зокрема, в січні 1932 р. на виконання погрозової телеграми Й. Сталіна в складі 83 високопосадовців виїхав в райони України для активізації хлібозаготівельної кампанії. На Харківщині В. Кузьменко в складі бригади з п'ятьох членів ЦК на чолі з членом політбюро р. Тереховим переконував селян здавати додаткові ресурси для виконання плану хлібозаготівель [13, с. 221].

У березні 1934 р. VI Всеукраїнський з'їзд споживчої кооперації обрав В. Д. Кузьменка головою правління Вукоопспілки [14, с. 13]. На його долю випала участь виводити споживчу кооперацію з глибокої економічної кризи, до якої вона потрапила внаслідок політики ВКП(б) на селі під час голодомору 1932 – 1933 рр. Завдяки жорсткому регулюванню цін і товарної маси, збиткової діяльності кооперативних установ від реалізації карткової системи, харчування пільгових категорій частини населення й партійно-радянської номенклатури та обмеженню фінансових ресурсів уся система споживчої кооперації України на кінець 1934 р. знаходилася на межі банкрутства. З цього приводу цікавим документом, який, на наш погляд, досить точно відкриває завісу над справжніми чинниками збиткової діяльності споживчої кооперації, є лист першого секретаря обкому Вінницької області Володимира Чернявського до С. Косіора. Констатуєчи факт «развалу кооперації області» за рахунок систематичного утворення збитків, партійний керманіч навіть вражаючий стан майже половини спілок: «31 райспоживспілка з 66 – не кредитується Банком» [15, арк. 9]. Внаслідок цього низка районів залишилася без товарного забезпечення, у мережу не завозилися товари повсякденного попиту: сіль, сірники, гас тощо. Загалом система Вукоопспілки закінчила 1934 рік з величезними збитками у розмірі 72,7 млн. крб. [16, с. 22].

Зазначимо, що в 30-х роках політика ВКП(б) щодо кооперації завдала їй відчутної шкоди, призвела до вилучення з володіння кооперативних організацій значної частини кооперативної власності. Лише у 1932 – 1935 рр. були прийнята низка постанов ЦК ВКП(б), які обмежували роль споживчої кооперації в економіці країни і відводили їй місце обслуговувати лише сільське населення. Назвемо деякі з них. Так у червні 1932 р. з володіння споживчої кооперації були вилучені всі ринки і передані у комунальну власність [17, арк. 201]. У травні й грудні 1932 р. споживча кооперація втратила об'єкти громадського харчування, складські й торговельні приміщення, що обслуговували робітників великих промислових міст та інших категорій громадян (за особливим списком та списком №1) [18, арк. 175]. Для них були організовані так звані відділи робітничого постачання (ОРСи). У 1934 р. споживча кооперація

змушена була передати колгоспам і радгоспам 430 тис. га орної землі і лише незначну частину залишити для власних потреб [19, арк. 85–88]. У 1934 р. відновив діяльність Наркомат внутрішньої торгівлі (держторгівлі). Рішенням РНК Союзу РСР і ЦК ВКП (б) від 29 вересня 1935 р. «Про роботу споживчої кооперації на селі» споживча кооперація повинна була ліквідувати роздрібну торговельну мережу у містах і передати її у власність держторгівлі [20]. Також накреслювалась реорганізація центральних, обласних, крайових і районних споживспілок. Цією постановою більшовики в черговий раз принизили роль і місце кооперації у пролетарській країні і на довгі роки відлучили споживчу кооперацію від міста.

Катастрофічний стан української кооперації не залишився без нищівної критики з боку вищих партійних органів. Так секретар ЦК КП(б)У С. Косіор особисто взяв участь у роботі розширеного пленуму правління Укоопспілки й у промові 13 березня 1935 р. визнав роботу кооперації «цілком незадовільною» та влаштував справжній погром щодо виконання завдань партії у розгортанні й розвитку радянської торгівлі на Україні. На переконання доповідача, позиція кооператорів була явно опортуністичною, і він наголосив, що кооператорів, вихованих «на опортуністичній психології й теорії «неминучості» і законності збитків» партія витягне «за вушко та на сонечко», а «особливо впертих» буде «без жалю бити» [21, с. 1–2]. Тому чи не найпотужніший «сталінський удар» стався проти кадрів кооперації, особливо її керівної номенклатури. Так якщо порівняти склад правління Вінницької облспоживспілки 1932 р. зі складом 1936 р., то виявляється, що жодного члена зі старої команди не залишилося, тобто оновлення відбулося на 100 % [22]. Не менш вражаюча картина виявилася в порівнянні списку керівників райспоживспілок 1933 р. з таким же контингентом на середину 1934 року [23]. Лише 14 голів райспоживспілок залишилися на своїх посадах, а 52 (близько 80 %) були зміщені або переведені в інші райони.

Водночас В. Кузьменко в умовах політичного тиску налагодив роботу системи, успішно провів реорганізацію низових організацій та структури управління Вукоопспілки, здійснив у 1934 р. переїзд з Харкова до Києва апарату ВУКСу тощо. Правління Укоопспілки (нова назва спілки, затверджена правлінням у травні 1935 р. – В. Р.) надавало великого значення розвитку сільської торговельної мережі. Лише у 1936 р. в селах було збудовано понад 900 сільмагів, значно покращилося обслуговування населення, що дозволило споживчій кооперації вийти з фінансової кризи і до кінця 1937 р. отримати понад 30 млн. крб. прибутків [24, с. 14].

На жаль, нам невідомо, що спонукало політбюро ЦК КП(б)У перевести В. Кузьменка на нове місце роботи, але за рішенням вищого партійного органу з жовтня 1936 р. він очолив Наркомат лісового господарства [25, арк. 200].

Не викликає сумніву, що на той час органи НКВС вже мали компромат на В. Кузьменка. Арешт у вересні 1936 р. голови Донецької облспоживспілки (колишнього голови Вукоопспілки) М. Михайлика, низка арештів керівників обласних спілок (Вінницької, Київської, Дніпропетровської, Одеської, Молдавської АРСР) мали зв'язок з діяльністю голови правління. Більшість арештованих отримали посади з доброї волі Василя Денисовича. Арештовані змушені були давати «свідчення» на колишнього керівника, але чекісти не наважилися на репресії проти високопоставленої особи, якою, безперечно, був В. Кузьменко. Час настав у серпні 1937 р., коли під безпосереднім керівництвом нового Наркома внутрішніх справ України Ізраїля Леплевського була сфабрикована справа «Буржуазно-націоналістичної антирадянської організації колишніх боротьбистів».

Відомо, що в 1920 р. частина (4 тисячі) українських комуністів (боротьбистів) влилися в лави ВКП(б), а інша частина (близько 11 тис.), що не погодилася перейти на позиції російських більшовиків, зникла з політичної сцени з допомогою Ф. Держинського ще на початку 20-х років [26]. За весь час після злиття органи державної безпеки полювали на кожного окремо взятого боротьбиста і до на початку 1937 р. вони вже не мали жодних шансів уникнути політичних репресій. Величезна маса зібраного «копромату» дозволила І. Леплевському інформувати М. Єжова, що всі «боротьбисти» входять у таємну організацію, яка «йшла по лінії створення й розстановки у широкому масштабі націоналістичних кадрів..., здійснення диверсій та шкідництва в різних напрямках народного господарства..., створення терористичних груп для здійснення терактів проти керівників партії та уряду» [27]. Санкціонована операція була спрямована проти голови РНК України П. Любченка, його заступника В. Порайка та інших партійних й урядових діячів.

В. Кузьменка арештували 23 серпня 1937 р. [28, арк. 3] і на пленумі ЦК КП(б)У 29–30 серпня виключили з партії та разом з ще 24 членами і 14 кандидатами вивели зі складу цього

.....
партійного органу [29, с. 341]. Всі виключені вже були арештовані і давали «свідчення» про «керівну роль» голови РНК України в цій «націоналістичній» організації. Присутній на засіданнях пленуму Панас Любченко, передбачаючи неминучість свого арешту, в перерві засідання 30 серпня разом з дружиною покінчили життя самогубством. Підводячи підсумки пленуму, с. Косіор заявив, що вчинок Панаса Любченка є підтвердженням того, що «ми правильно цю справу розібрали» [30].

Слідство проти В. Кузьменка проводив Григорій Коркунов під керівництвом начальника 4 відділу УДБ НКВС Давида Перцова. Ці чекісти були відомі як такі, що під час допитів застосовували витончені тортури й майстерно фальсифікували кримінальні справи [31, арк. 246]. Зі свідчень раніше арештованих високопосадовців, зокрема М. Межуєва (колишнього голови Новоград-Волинського окрвиконкому), М. Голуб'ятникова (Наркома комунального господарства), с. Барановського (заст. Наркома радгоспів) та інших чекісти володіли прямими «доказами» про причетність В. Кузьменка до націоналістичного підпілля, шкідництва в галузі народного господарства, підготовки терактів, налагодження зв'язків з правими троцькістами та шпигунства на користь Польщі й Німеччини [32, арк. 76, 78, 87]. Після відповідної обробки на допиті 3 вересня Василь Денисович заявив, що він зрадив «батьківщині і українському народові» і «визнав себе винним повністю» [33, арк. 15]. Він також стверджував, що в травні 1933 р. був завербований П. Любченком в антирадянську націоналістичну організацію. Арештований змушений був «зізнатися», що повністю підтримав ідею Панаса Любченка про створення незалежної української держави шляхом повалення радянської влади і поділяв думку Панаса Петровича, що лише тоді, коли «біля кордонів за Харківщиною стане український вартовий, а в Москві буде не пост. представництво УСРР, а повноважне українське посольство», всі зрозуміють, що українська держава не вигадка, а велика історична дійсність. На цьому ж допиті В. Кузьменко назвав, зі слів П. Любченка, головних учасників організації: Андрія Хвилю, Василя Порайка, Юрія Войцехівського, Олексу Триліського та Михайла Голуб'ятникова [34, арк. 15, 20].

Один з арештованих раніше «боротьбистів» «свідчив» про те, що В. Кузьменко критикував політику партії на селі. Зокрема, на прикладі рідного с. Губник, де колгоспники в 1935 р. отримували менше півкіла хліба на трудодень, він зробив висновок, що «колгоспи себе не виправдали» [35, арк. 78]. Шантаж і нестерпні тортури змусили В. Кузьменка «зізнатися» в тому, що керівництво організації доручило йому «зміцнити» систему споживчої кооперації «націоналістичними» кадрами і проводити там «шкідництво». З цією метою вдалося «розмістити» в апараті Укоопспілки та в правліннях різних облспоживспілок «вірних» йому людей, зокрема А. Криштопу, Г. Соломка, М. Барильченка, П. Колесникова, Р. Кирка, М. Кучера, О. Снітка, І. Сердюка [36, арк. 185] й «підтримувати» кооператорів-троцькістів у Вінницькій області та Молдавській спілці споживчих товариств (УМЧЕКО) І. Мондруса, А. Хаїта, В. Горловського, А. Файна, А. Баканурського [37, арк. 129]. Зрозуміло, що всі ці люди були арештовані й змушені також називати низку прізвищ, які, в свою чергу, «викривали» інших і таким шляхом перетворили процес арештів і репресій у безперервну акцію органів НКВС.

Слід зазначити, що з матеріалів слідства випливають декілька відвертих суперечностей, у достовірність яких важко повірити й можна, без сумніву, визнати, що вони є вигадками чекістів. Наприклад, чи мав змогу на той час П. Любченко, А. Хвиля і В. Порайко вести перемовини з представниками «нової Німеччини» (націонал-соціалістами) про встановлення в Україні фашистського режиму [38, арк. 23, 25]? Викликає сумнів достовірність свідчень, що А. Хвиля організував повстанські загони з кримінально-бандитських елементів, користуючись гаслом: «Все для України – хто б це не був, аби ворог радвлади» [39, арк. 33]. Дивує факт, що офіційну звітність, тобто переданий В. Кузьменком звіт про забезпечення товарами прикордонних районів, заступник голови РНК України В. Порайко начебто використав для «особливої потреби закордонних друзів» [40, арк. 31]. Нісенітницю знаходимо в «заяві» О. Лісовика, що «націоналісти» А. Хвиля і В. Кузьменко вели підготовку терористичних актів у Москві проти вищого керівництва країни й для координації дій об'єдналися з правими троцькістами [41, арк. 87].

Водночас усі ці суперечності не вплинули на вирок виїзної сесії Воєнної колегії Верховного суду СРСР, котрий 23.10.1937 р. ухвалив рішення – розстріляти. Наступного дня В. Д. Кузьменка стратили в Київській спеціальній в'язниці НКВС [42, арк. 189].

Отже, в справах В. Кузьменка та інших «боротьбистів» з допомогою фізичного впливу слідчим вдалося отримати «свідчення», котрі були неправдивими і, безперечно, надавалися арештованими під диктування чекістів.

На наше переконання, не можна звинувачувати постраждалих у їхніх «зізнаннях» в тих чи інших «злочинах». Звичайні люди були не в змозі витримати всіх ексекцій, які застосовували проти них «славні чекісти». Тому арештовані були змушені «свідчити» й «зізнаватися» в тому, чого ніколи не робили, називати прізвиська тих, які їм підказували слідчі, обмовляти себе й інших невинних людей лише заради того, щоб якось зберегти життя. Безперечно, всю відповідальність за вчинене зло несуть творці терору – тодішні провадирі ВКП(б) та її вірні виконавці з органів НКВС.

Отже, аналіз наукової літератури і дослідження архівної кримінальної справи В. Д. Кузьменка показують, що керівники споживчої кооперації України були під контролем органів НКВС, проти них застосовувалися репресії, передусім, з політичних мотивів. Всі потерпілі були представниками інших партій, зокрема колишньої партії «боротьбистів», ставши пізніше вірними більшовиками-ленінцями. Й. Сталін і його соратники протягом 1936–1938 рр. намагалися знищити всіх політичних (реальних і потенційних) супротивників, які колись мали відношення до інших партій, крім ВКП(б). У лещата політичного терору потрапили й старі більшовики, які ще пам'ятали ленінську внутріпартійну демократію і могли якось зашкодити встановленому тоталітарному режиму. Одночасно з цим відбувалася «кадрова ротація» у всій системі управління держави зі заміною старих керівників на нових з числа молодшої генерації більшовиків-сталінців.

На нашу думку, у такий спосіб Й. Сталін намагався знищити усіх свідків-виконавців небаченого терору і пограбувань населення у 20-х роках, звести до мінімуму число свідків-виконавців злочинної політики колективізації та голодомору. Це був найкращий спосіб перекласти всю вину за ті події на мертвих «ворогів народу» й уславити оновлену ВКП(б).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєв В. Вплив «великого терору» 1937 – 1938 рр. на економічні процеси в УРСР / З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2004. №1/2 (22/23), – С. 36.
2. Репресії в Україні (1917 – 1990 рр.): Науково-допоміжний бібліографічний покажчик/ Авт.-упор. Є. К. Бабич, В. В. Потока; Авт. вст. статті С. Білоконь. – К.: Смолоскип, 2007. – 519 с.
3. Вісті Центральної спілки споживчих товариств (Київ). Діловий випуск. – 2006. - № 42.
4. Ткаченко І. Сокілець... Губник. Історичні нариси краю і села. – К.: Поліграфкнига, 2006. – С. 167 – 169.
5. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБ України). – Ф. П.. – Спр. 38466. – Арк. 200.
6. Там само. – Арк. 195.
7. Лозицький В. С. Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918 – 1991) – К.: Генеза, 2005. – С. 334.
8. Там само. – С. 335.
9. ГДА СБ України. – Ф. П.. – Спр. 38466. – Арк. 200.
10. Лозицький В. С. Політбюро ЦК Компартії України. – С. 336 – 340.
11. ГДА СБ України. – Ф. П. – Спр. 38466. – Арк. 195.
12. Державний архів Вінницької області (ДАВО). – Ф. – 136. – Оп. 3. – Спр. 2. – Арк. 17 – 20.
13. Васильєв В. Ціна голодного хліба // Командири великого голоду: Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ, 1932 – 1933 р. / За ред. В. Васильєва, Ю. Шаповала. – К. Генеза, 2001. – С. 13.
14. Вісті Центральної спілки споживчих товариств (Київ). 2006. - №42. – С. 13.
15. ДАВО. – Ф. – 136. – Оп. 3. – Спр. 305. – Арк. 9.
16. Кооперативне будівництво (Київ). – 1935. – №6. – С. 22.
17. Центральний державний архів вищих органів влади в Україні (ЦДАВО України). – Ф. 296. – Оп. 4. – Спр. 1249. – Арк. 201.
18. ДАВО. – Ф. – 136. – Оп. 3. – Спр. 61. – Арк. 175.
19. Там само. – Оп. 1. – Спр. 102. – Арк. 85 – 88.
20. Зоря (Дніпропетровськ) – 1935. – №226.
21. Кооперативне будівництво (Київ). – 1935. – №2 – 3. – С. 1 – 2.
22. Більшовицька правда. – 1934. – №40; ДАВО. – Ф. Р 6023. – Оп. 4. – Спр. 21115. – Арк. 10.
23. ДАВО. – Ф. – 136. – Оп. 5. – Спр. 239. – Арк. 2 – 77; Там само. – Оп.9. – Спр. 42. – Арк. 38.
24. Вісті Центральної спілки споживчих товариств (Київ). – 2006. – №42. – С. 14.
25. ГДА СБ України. – Ф. П. – Спр. 38466. – Арк. 200.

26. Литвин В. М. Відновлення УСРР / Режим доступу: <http://www.lytvyn-v.org.ua/history>.
27. Шаповал Ю. І. «Буржуазно-націоналістичної антирадянської організації колишніх боротьбистів» справа 1937 / Режим доступу: <http://www.history.org.ua/ENU>.
28. ГДА СБ України. – Ф. П. – Спр. 38466. – Арк. 3.
29. Лозицький В. С. Політбюро ЦК Компартії України. – С. 341.
30. Пирог р. Я. Как погиб Председатель Совнаркома Украинской ССР П.П. Любченко. Известия ЦК КПСС. – 1990. – №10.
31. ГДА СБ України. – Ф. П. – Спр. 38466. – Арк. 246.
32. Там само. – Арк. 76, 78, 87.
33. Там само. – Арк. 15.
34. Там само. – Арк. 15, 20.
35. Там само. – Арк. 78.
36. Там само. – Арк. 185.
37. Там само. – Арк. 129.
38. Там само. – Арк. 23, 25.
39. Там само. – Арк. 33.
40. Там само. – Арк. 31.
41. Там само. – Арк. 87.
42. Там само. – Арк. 189.

Рекурт В.Ф. ИЗ ХРОНИКИ «БОЛЬШОГО ТЕРРОРА»: СУДЬБА ПОДОЛЯНИНА В. Д. КУЗЬМЕНКА.

На основании архивных документов и научной литературы в статье рассматривается жизненный путь подольнина В. Д. Кузьменка. Анализируется политика КП(б)У относительно потребительской кооперации и определены основные причины, которые побудили большевистскую власть к применению политических репрессий против хозяйственных и партийно-советских деятелей во время «большого террора» (1936 – 1939).

Ключевые слова: В. Д. Кузьменко, жизненный путь, потребительская кооперация, политический террор, «буржуазно-националистическая антисоветская организация бывших боротьбистов».

Rekrut V.F. CHRONICLE OF «GREAT TERROR» (1936-1939): LIFE OF PODOLYANINA V.D. KUZ'MENKO.

This article provides an overview of V. D. Kuz'menko's life journey, based on archive documents and scientific literature. It also analyses political role of CP(b)U in relation to Consumers' Co-operation and defines the main motives of the Bolsheviks' government to use political repressions against economic and party-soviet activists during the «Great Terror» (1936-1939).

Keywords: V. D. Kuz'menko, life journey, Consumers' Co-operation, political terror, «Bourgeois-nationalistic anti-Soviet organization former borot'bistov».

УДК 94(477): 070.2 (477.44) «19»

О.О. Салата

**ПЕРІОДИЧНИЙ ДРУК ВІННИЧЧИНИ В УМОВАХ НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКОЇ
ОКУПАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «ВІННИЦЬКІ ВІСТІ»)**

Аналізується діяльність періодичного друку Вінницької області в умовах німецько-фашистської окупації 1941-1944 рр. та її вплив на населення окупованих територій України.

Ключові слова: інформаційне поле, інформаційна стратегія, пропаганда, періодичний друк, свідомість, «Вінницькі вісті».

Проблеми Другої світової війни й сьогодні збуджують науковий світ. Багато ще питань, на які не знайдено об'єктивних відповідей. До них, на нашу думку, належить і проблема вивчення інформаційного впливу гітлерівської Німеччини на населення окупованих територій.

Одним з важливих питань у цьому контексті є вплив місцевої преси на свідомість населення окупованих німецько-фашистською армією територій та формування негативного образу радянського керівництва та радянського режиму.